

Les dones, el sud i el futur*

Teresa Torns

Departament de Sociologia. Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Data de recepció: juliol 1993

Resum

En l'última dècada el tret que defineix més bé el mercat de treball del sud europeu és l'increment imparable de la taxa d'activitat femenina i el triomf dels valors que acompanyen la materialitat de la industrialització. Les dones han assumit que allò important és la seva participació en el procés de producció i que la seva contribució en les tasques reproductores és o inexistent o irrelevant per a la bona marxa de la societat.

Paraules clau: Dona, industrialització, treball, doble jornada.

Resumen. *Las mujeres, el sur y el futuro*

En la última década el hecho que mejor define al mercado de trabajo del sur europeo es el incremento imparable de la tasa de actividad femenina y el triunfo de los valores que acompañan a la materialidad de la industrialización. Las mujeres han asumido que lo importante es su participación en el proceso de producción y que su contribución en las tareas reproductoras es o inexistente o irrelevante para la buena marcha de la sociedad.

Palabras clave: Mujer, industrialización, trabajo, doble jornada.

Résumé. *Femmes, sud et future*

Pendant la dernière décade le fait qui a défini le mieux le marché du travail du sud de l'Europe est la croissance sans frein de la taxe d'activité féminine et le triomphe des valeurs qui accompagnent la matérialité de l'industrialisation. Les femmes ont assumé que l'important est leur participation aux processus de production et que leur contribution aux tâches reproductrices est ou bien inexistante ou bien sans importance pour la bonne marche de la société.

Mots-clés: Femme, industrialisation, travail, double-journée.

* Text expressat en la taula rodona sobre «Diversitat i unitat en les experiències de les dones: Primer i Tercer Món, nord i sud d'Europa, la geografia compta?».

Abstract. Women, south and future

During the last decade, the recurring trait which best defines the labour market in Southern Europe has been the extraordinary growth of the rate of women's participation in this market and the triumph of values accompanying the materiality of industrialization. Women have assumed that what really matters is their contribution to the production process, and that their presence in reproductive activities is inexistent or irrelevant to social development.

Key words: Women, industrialization, work, double work-load.

Tot i la complexitat que suposa parlar de les experiències relatives a les dones en general i de les del sud d'Europa en particular, es pot dir que hi ha un tret sobre el qual es poden construir les homogeneïtats i diversitats femenines. És la industrialització.

Aquest tret és especialment visible, fins i tot a països d'industrialització tardana, com pot ser Espanya, país que, per raons òbvies, conec millor. Fins i tot en zones que podríem considerar com encara poc industrialitzades a hores d'ara.

El fenomen sembla evident si ens fixem en les dades del mercat de treball. La característica que defineix més bé el mercat de treball del sud europeu, en aquesta última dècada, és l'increment imparable de la taxa d'activitat femenina. Portugal té una taxa de població activa similar a la francesa i Grècia, Itàlia i Espanya, tot i ser a la cua de la Comunitat Europea, especialment en el cas espanyol, són països on les dones cada cop treballen més dins i fora de la llar.

Però, malgrat la importància de les xifres, hi ha una altra característica que, sota el meu parer, fa encara més visible el que aquí anomeno triomf de la industrialització. És el triomf dels valors que acompanyen la materialitat de la industrialització, especialment visibles quan es constaten quines són les actituds i representacions simbòliques sobre les quals les persones construeixen el seu projecte de vida.

Aquesta afirmació neix, entre altres raons, dels resultats d'una investigació que porto a terme amb un equip de recerca del Departament de Sociologia de la UAB. La recerca, actualment en curs, vol analitzar les transformacions del treball i la vida quotidiana de les persones que viuen a la regió metropolitana de Barcelona. Sé que aquesta àrea no és directament extrapolable a tot Espanya i menys encara a tot el sud d'Europa, però la significació dels resultats obtinguts poden ser prou representatius del fenomen citat.

Així, la segona fase de l'estudi ens ha mostrat com les actituds i representacions simbòliques de la gent tenen com a punt de referència bàsica el treball, en el sentit productiu del terme. Una visió que es corrobora ara, en el moment de l'anàlisi dels projectes de vida, qüestió central de la tercera fase de l'estudi. Aquesta característica pren un interès especial a l'hora de considerar els valors i projectes femenins. Les dones amb una activitat laboral definida pensen que el més important és tenir un treball productiu i fins i tot això és així per aquelles que es declaren mestresses de casa i no pensen tenir cap més projecte de vida.

La paradoxa de la dada sorprèn perquè la industrialització provocada pel capitalisme no ha suposat precisament un triomf o una millora en la vida de les dones. Una dada que aquí es constata, si tenim present la relativitat de les desigualtats socials i econòmiques que suporten les dones del Primer Món, per comparació a les del Tercer. Probablement pugui aventurar-se la idea que la incorporació massiva de mà d'obra femenina al mercat de treball no és pas un bé absolut. Probablement no ho ha sigut per cap dels que no tenen res més a vendre, en aquest mercat, que la seva força de treball. Però del que no hi ha dubte és que si aquesta força és femenina, aleshores els guanys en cap cas no han superat les pèrdues.

En el cas concret d'Espanya, l'increment de la taxa d'activitat femenina vol dir que el que s'ha incrementat és la taxa d'atur, especialment l'atur de llarga durada. Tret d'això, les dones espanyoles poden homologar-se plenament amb les desigualtats socials i econòmiques que suporten la resta de les seves companyes de l'Europa comunitària. Estan igualment segregades ocupacionalment i discriminades salarialment, amb l'avantatge relatiu que encara no treballen tant a temps parcial. En canvi tenen altres modalitats de contractes temporals i/o precaris, amb una presència especialment important en l'economia submergida.

A més, com que també viuen industrialment i urbanament, han d'atendre, en règim de doble presència, la seva activitat laboral i la seva activitat com a mestresses de casa. La qual cosa vol dir que la possible millora que el treball productiu els dona (la independència econòmica, etc.) es veu contrarestatada per la doble càrrega de feina que es veuen obligades a afrontar. I això no és el pitjor, perquè el realment preocupant és que han assumit, com la majoria de la societat, que el més important és la seva participació en el procés de producció.

O, dit en altres paraules, creuen que la seva contribució a les tasques reproductores (tasques de la llar i de la família) és o inexistent o, si més no, irrellevant per a la bona marxa de la societat. Una dada que dita així pot semblar exagerada, però que a nivell d'hipòtesi voldria comprovar a través de la constatació de les quotes de masculinització de les dones que tenen una carrera professional recixida.

Tanmateix, no voldria acabar amb un to que pot semblar excessivament pessimista, perquè l'esperança o la possibilitat que les coses canviïn sempre existeix. En aquest cas, l'avantprojecte de llei que les italianes de l'antic PCI tenen plantejat presenta idees i possibilitats molt interessants, tot i que són força arriscades. El cert és que s'ha de trencar la pauta de l'actual sistema de vida occidental, davant les desigualtats i insatisfaccions que produeix.

No cal ser un ecologista compromès per veure que l'actual sistema de producció de mercaderies té uns límits clars. Que a més aquesta producció de mercaderies sigui més important que produir vida humana és una nova font de desigualtats que, de vegades, només les feministes recorden. Benería, present en aquesta taula, ha escrit fa temps que cal conceptualitzar de nou l'economia, aquest curs pretén mostrar les moltes possibilitats que la geografia del

gènere té per fer aquests nous plantejaments de canvi. A mi mateixa, com a dona del sud d'Europa, només m'interessen aquells projectes que pretenen un altre futur. Hi ha qui creu que el futur és al sud i n'hi ha que creuen que a més és de les dones.